VČ. SB. PŘÍR. - PRÁCE A STUDIE, 5 (1997): 159-166 ISBN: 80-86046-21-4

OBRATLOVCI NAVRHOVANÉHO PŘÍRODNÍHO PARKU „ÚDOLÍ KROUNKY" V OKRESE CHRUDIM

The vertebrates of the propose Krounka valley nature park in Chrudim district (East Bohemia)

Vladimír LEMBERK

Východočeské muzeum, Zámek 2, 530 02 Pardubice

V letech 1996 - 1997 byl proveden inventarizační průzkum zaměřený na zjištění výskytu obratlovců v údolní nivě řeky Krounky na Chrudimsku. V území navrhovaného přírodního parku bylo zaznamenáno celkem 109 druhů obratlovců (9 druhů ryb, 5 obojživelníků, 3 plazi, 74 druhů ptáků, 18 savců), přičemž 23 druhů patří mezi zvláště chráněné podle *Vyhl. MŽP č. 395/92 Sb.*

Přestože navrhované zvláště chráněné území je cenné zejména pro svůj krajinný ráz, význam má rovněž jako stanoviště vzácných a chráněných druhů rostlin a živočichů. Proto zde byl v letech 1996 - 1997 proveden výzkum obratlovců (se zaměřením na třídy *Amphibia, Reptilia, Aves* a *Mammalia*).

Lokalita nebyla v minulosti zoologicky téměř zkoumaná, proto je i údajů v literatuře poskrovnu. Výzkum ichtyofauny řeky Krounky prováděli KURFURST a PRUŽINA (1995), dvojkřídlý hmyz v okolí Krounky studoval BARTÁK (1994), několik poznámek o ptácích zájmového území obsahují práce MILESE (1967) a HARANTA (1980) a konečně avifaunu v údolí Krounky zkoumali ČERNÝ a BÁRTA (1994).

Popis území

Krounka je středně velká říčka, tok 4. řádu, pstruhového charakteru. Zkoumán byl úsek mezi obcí Kutřín a soutokem s Novohradkou asi 2 km nad Luží. Krounka protéká pod Kutřínem úzkým sevřeným údolím (Šilinkův důl) s občasnými skalními výchozy rul a svorů, které spadají v několika místech přímo do řeky. Dno je zde kamenité s řadou prahů a stupňů. U obce Zhoř se údolí stává více otevřeným, takže přibližně 3 km do soutoku s Novohradkou řeka Krounka meandruje mělkou údolní nivou.

Svahy údolí mezi Kutřínem a Zhoří jsou porostlé většinou přirozenými porosty se zastoupením buku lesního, habru obecného, javoru klenu, lípy srdčité, jasanu ztepilého, olše lepkavé, jen v dobře přístupných polohách tvoří vegetaci monokultura smrku ztepilého. Dolní úsek řeky, přibližně od obce Zhoř, je lemován lužními společenstvy se zastoupením olše lepkavé, jasanu ztepilého, vrb, svídy aj.

Metodika

V období listopad 1996 - srpen 1997 byl v údolí prováděn základní vertebratologický výzkum zaměřený především na získání kvalitatívních údajů o fauně obratlovců. Lokalita byla za tímto účelem navštívena v uvedeném období celkem 6 x (při zpracování výsledků byly využity i starší vlastní údaje pocházející z let 1989-1996).

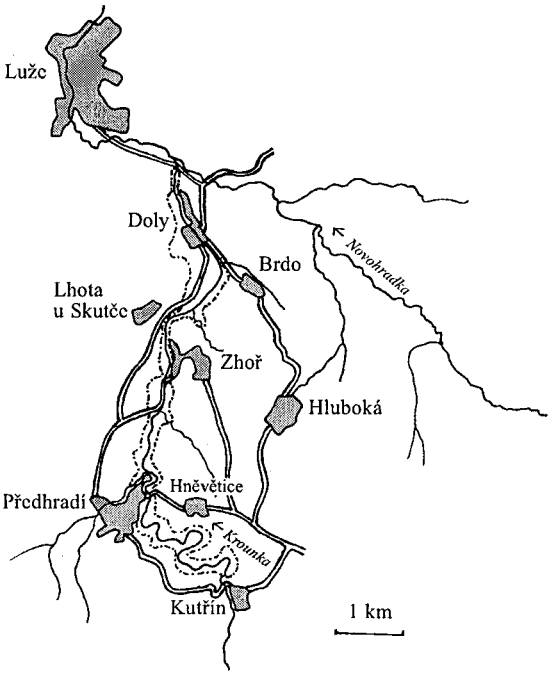

Mapka: Vymezení sledovaného území v údolí Krounky (čerchovaně).

Jednotlivé skupiny obratlovců byly v terénu zjišťovány následovně:

Ryby *(Pisces)* - bylo provedeno pouze nesystematické zjištění druhů. Použito přitom bylo čeřenu o rozměrech 1x1 metr.

Obojživelníci *(Amphibia)* - výskyt jednotlivých druhů a jejich rozmnožování bylo zjišťováno výhradně vizuálně; pozornost přitom byla věnována především dočasným i trvalým vodním nádržím (kaluže, tůňky, požární nádrže aj.) a tokům.

Plazi *(Reptilia)* - zástupci této třídy byli zjišťováni výhradně vizuálně a to na vhodných stanovištích (rovněž se zřetelem na možnost rozmnožování).

Ptáci *(Aves)* - registrace ptáků byla prováděna jednak vizuálně (případně pomocí triedru 8-20x50) a rovněž akusticky (determinací podle hlasových projevů). Hnízdění bylo považováno za prokázané jednak nálezem hnízda, pozorováním mláďat nebo chováním dospělých, svědčícím o probíhajícím hnízdění.

Savci *(Mammalia)* - drobní zemní savci byli chytáni do sklapovacích pastí kladených do linií po 20 kusech a exponovaných po 3 noci. Celkem bylo takto na všech zkoumaných lokalitách položeno 600 pastí/noc. Jako návnada byla použita jednak kořenová zelenina (mrkev, petržel) a jednak nastříhaný knot do petrolejové lampy, zapražený ve směsi mouky a tuku. Větší druhy savců byly zjišťovány přímým pozorováním, hledáním stop, trusu, nor, pobytových značek a uhynulých exemplářů u komunikací.

Výsledky

Symbolem § za jménem jsou označeny druhy zvláště chráněné podle *Vyhlášky MŽP č. 395/92 Sb.*

Ryby *(Pisces)*

V řece Krounce byl prováděn výzkum ryb KURFURSTEM a PRUŽINOU (1995), kteří v úseku navrhovaného přírodního parku zjistili pomocí elektrického agregátu následující druhy ryb:

Hrouzek obecný *(Gobio gobio)*
Jelec tloušť *(Leuciscus cephalus)*
Lipan podhorní *(Thymallus thymallus)*
Mřenka mramorovaná *(Nemacheilus barbatulus)*
Pstruh duhový *(Oncorchynchus mikiss)*
Pstruh potoční *(Salmo trutta)*
Úhoř říční *(Anguilla anguilla)*
Vranka obecná *(Cottus gobio)* §

Mimoto byl mnou v Krounce nad soutokem s Novohradkou zaznamenán výskyt i rozmnožování (minohy) **mihule potoční** *(Lampetra planeri)* § - zjištěno celkem 5 exemplářů.

Obojživelníci *(Amphibia)*

Mlok skvrnitý *(Salamandra salamandra)* § - zjištěn několikrát (mláďata i dospělci) na stráních u řeky i nad řekou, potvrzeno rovněž zimování ve sklepích lidských sídel v údolí u řeky.

Ropucha obecná *(Bufo bufo)* § - opakovaně zaznamenána v různém prostředí na březích po celé délce toku.

Ropucha zelená *(Bufo viridis)* § - ojediněle pozorována na zahrádce na břehu řeky ve Zhoři.

Rosnička obecná *(Hyla arborea)* § - zaznamenána akusticky u Dolů, 2 ex. zjištěny u Zhoře.

Skokan hnědý *(Rana temporaria)* - hojně zastižen v nivě Krounky po celé délce toku.

Plazi *(Reptilia)*

Ještěrka obecná *(Lacerta agilis)* § - zaznamenána několikrát na loukách u Dolů.

Ještěrka živorodá *(Lacerta vivipara)* § - hojnější naž předešlý druh, zjišťována byla pravidelně na příhodných místech údolní nivy po celé délce toku.

Slepýš křehký *(Anguis fragilis)* § - zastižen několikrát zejména u Dolů, ojediněle u chat nad Zhoří.

Ptáci *(Aves)*

Bažant obecný *(Phasianus colchicus)* - několikrát zastižen v nivě Krounky, pravděpodobně hnízdící druh.

Brhlík lesní *(Sitta europaea)* - hnízdící a pravidelně se vyskytující druh v břehové vegetaci i v lesích na údolních svazích.

Budníček lesní *(Phylloscopus sibilatrix)* - hnízdí jednak v lužní vegetaci na březích řeky a především v lesních porostech údolí.

Budníček menší *(Phylloscopus collybita)* - velmi hojný hnízdící druh prakticky v celém sledovaném údolí.

Budníček větší *(Phylloscopus trochilus)* - zjištěn poměrně málo často a to vždy na místech vzdálených od řeky.

Cvrčilka říční *(Locustella fluviatilis)* - pravděpodobně hnízdí v několika párech (odhad 2 - 4) v lužní vegetaci břehů Krounky.

Čáp bílý *(Ciconia ciconia)* § - zaznamenán pouze ojediněle na přeletu.

Čáp černý *(Ciconia nigra)* § - opakovaně pozorován na přeletu a při lovu potravy. V údolí Krounky hnízdí s největší pravděpodobností minimálně 1 pár.

Červenka obecná *(Erithacus rubecula)* - běžný hnízdící druh, především v lesních porostech a na březích Krounky.

Čížek lesní *(Carduelis spinus)* - zjištěn na přeletu, ale hnízdění je možné v lesních porostech na březích.

Datel černý *(Dryocopus martius)* - opakovaně zaznamenán v bukových porostech nad údolím Krounky, kde i zjištěno hnízdění.

Dlask tlustozobý *(Coccothraustes coccothraustes)* - hnízdí nehojně v celém údolí.

Drozd brávník *(Turdus viscivorus)* - druh hnízdící roztroušeně v lesních porostech v celém údolí, většinou dále od řeky.

Drozd zpěvný *(Turdus philomelos)* - běžný hnízdící druh v celém sledovaném údolí. Nalezena 4 hnízda.

Holub hřivnáč *(Columba palumbus)* - hnízdí roztroušeně ve vhodném prostředí v celém údolí.

Hrdlička divoká *(Streptopelia turtur)* - vzácně zastižena na svazích údolí u Zhoře.

Hrdlička zahradní *(Streptopelia decaocto)* - hnízdí v okolí lidských stavení v Dolech, Zhoři, Předhradí i jinde.

Hýl obecný *(Pyrhula pyrhula)* - hnízdící a pravidelně se vyskytující druh v porostech smrku a borovice, zejména u Předhradí a Kutřína.

Jestřáb lesní *(Accipiter gentilis)* § - zastižen několikrát v jižnější části údolí, kde pravděpodobně hnízdí.

Jiřička obecná *(Delichon urbica)* - hnízdí na lidských staveních ve všech obcích v údolí.

Kachna divoká *(Anas platyrhynchos)* - zastižena pouze na přeletu.

Kalous ušatý *(Asio otus)* - hnízdil v několika párech. Pravidelně slýchán v Šilinkově dole pod Kutřínem, pod Rychmburkem a u Dolů.

Káně lesní *(Buteo buteo)* - hnízdící druh (předpokládám v celém údolí až 7 párů) v lesních porostech nad údolím.

Konipas bílý *(Motacilla alba)* - pravidelný výskyt i hnízdění ve vhodném prostředí podél celého toku.

Konipas horský *(Motacilla cinerea)* - bezprostředně u řeky hojnější předešlého druhu, ve sledovaném úseku Krounky hnízdí přibližně 7 - 10 párů.

Konopka obecná *(Carduelis cannabina)* - zaznamenána v blízkosti Dolů, Zhoře a u Kutřína.

Kos černý *(Turdus merula)* - jeden z nejhojněji hnízdících ptačích druhů, nalezeno 6 hnízd.

Krahujec obecný *(Accipiter nisus)* § - pozorován opakovaně při lovu ptáků ve Zhoři.

Králíček obecný *(Regulus regulus)* - zjištěn jako velmi pravděpodobně hnízdící ve všech lesních celcích údolí.

Králíček ohnivý *(Regulus ignicapillus)* - vzácnější předešlého druhu, na stejných územích.

Krkavec velký *(Corvus corax)* § - v lesích v údolí Krounky hnízdí minimálně 1 pár, pozorováno vodění mláďat.

Křepelka polní *(Coturnix coturnix)* § - na základě pravidelného akustického projevu samce předpokládám hnízdění 1 páru u Zhoře.

Křivka obecná *(Loxia curvirostra)* - pravděpodobně hnízdí v lesních celcích v údolí.

Kukačka obecná *(Cuculus canorus)* - pravidelně zaznamenána v celém údolí.

Ledňáček říční *(Alcedo atthis)* § - zastižen pouze ojediněle u Dolů, kam patrně zalétl od Luže, kde hnízdí.

Lejsek šedý *(Muscicapa striata)* § - hnízdí roztroušeně u lidských stavení (i na chatách) v celém údolí.

Linduška lesní *(Anthus trivialis)* - zastižena opakovaně na lesních mýtinách a lesních okrajích, pravděpodobně hnízdící druh.

Mlynařík dlouhoocasý *(Aegithalos caudatus)* - roztroušeně hnízdící druh v celém údolí.

Ořešník kropenatý *(Nucifraga caryocatactes)* § - hnízdí v lesních porostech nad údolím, mimo hnízdění i u lidských obydlí.

Pěnice černohlavá *(Sylvia atricapilla)* - běžně hnízdící druh, nalezena 4 hnízda (s vejci i s mláďaty).

Pěnice hnědokřídlá *(Sylvia communis)* - podobně jako předchozí druh běžně hnízdí v celém údolí.

Pěnice pokřovní *(Sylvia curruca)* - ze zjištěných pěnic nejvzácnější, hnízdění však předpokládám.

Pěnice slavíková *(Sylvia borin)* - běžně hnízdící druh pěnice.

Pěnkava obecná *(Fringilla coelebs)* - běžně hnízdí v celém údolí Krounky.

Pěvuška modrá *(Prunella modularis)* - hojná zejména v remízech a v rozptýlené zeleni v celém údolí.

Poštolka obecná *(Falco tinnunculus)* - hnízdí v okolí, do údolí zalétá za potravou.

Puštík obecný *(Strix aluco)* - hnízdí nejméně 2 páry, zjištěny akustické projevy nad Zhoří a v Šilinkově dole.

Rehek domácí *(Phoenicurus ochruros)* - hojně hnízdí ve všech obcích a na samotách v celém údolí.

Rehek zahradní *(Phoenicurus phoenicurus)* - hojný v blízkosti lidských sídel.

Rorýs obecný *(Apus apus)* § - nehnízdí, ale zaletuje za potravou nad celé údolí.

Sedmihlásek hajní *(Hippolais icterina)* - hnízdí v několika párech na zahradách a v blízkosti lidských stavení v celém údolí.

Skřivan polní *(Alauda arvensis)* - roztroušeně hnízdí na vhodných bezlesých místech v celém údolí.

Skorec vodní *(Cinclus cinclus)* - hnízdící druh, v posledních letech zdá se být na ústupu - v roce 1990 hnízdilo v celém údolí 5 - 7 párů, v současnosti pouze okolo 2 - 3 párů.

Sojka obecná *(Garrulus glandarius)* - hnízdí v zalesněných částech údolí.

Stehlík obecný *(Carduelis carduelis)* - pozorován několikrát u Zhoře a u Dolů, hnízdění zde je velmi pravděpodobné.

Straka obecná *(Pica pica)* - nalezena 2 použitá hnízda, přesto předpokládám hnízdění přímo u řeky jen jediného páru (u Zhoře).

Strakapoud velký *(Dendrocopus major)* - hnízdí zejména v zalesněných částech údolí, zjištěn ale i v sadech a u chat.

Strnad obecný *(Emberiza citrinela)* - pozorován pravidelně po celé hnízdní období na loukách, mezích a v bezlesých částech údolí.

Střízlík obecný *(Troglodytes troglodytes)* - hnízdí roztroušeně zejména v břehové vegetaci řeky Krounky.

Sýkora koňadra *(Parus major)* - jeden z nejhojněji hnízdících druhů ptáků v celém údolí.

Sýkora lužní *(Parus montanus)* - hojná zejména v lesních porostech.

Sýkora modřinka *(Parus caeruleus)* - hojná v celém údolí, zejména u lidských stavení a v lesích.

Sýkora uhelníček *(Parus ater)* - běžný v lesních porostech.

Šoupálek dlouhoprstý *(Certhia familiaris)* - zastižen opakovaně na několika místech přímo v lužních porostech u řeky.

Špaček obecný *(Sturnus vulgaris)* - hnízdí v budkách a v dutinách především u chat a ve vsích.

Ťuhýk obecný *(Lanius collurio)* § - zjištěno hnízdění několika párů na otevřených stráních u Zhoře a Dolů.

Vlaštovka obecná *(Hirundo rustica)* § - hnízdění zjištěno ve vesnicích, jinde na přeletu.

Volavka popelavá *(Ardea cinerea)* - několikrát pozorována mimo hnízdní období na lovu v řece a na poli.

Vrabec domácí *(Passer domesticus)* - pouze v lidských sídlech, jeden z nejhojnějších druhů ptáků.

Vrabec polní *(Passer montanus)* - v blízkosti lidských sídel v otevřené krajině hojný.

Zvonek zelený *(Chloris chloris)* - roztroušeně hnízdí v celém údolí.

Zvonohlík zahradní *(Serinus serinus)* - pravidelně zaznamenán v obcích a jejich blízkém okolí (Zhoř, Doly, Předhradí, Kutřín).

Žluna zelená *(Picus viridis)* - opakovaně zastižena u Předhradí a u Zhoře.

Žluva hajní *(Oriolus oriolus)* § - pozorována po celé hnízdní období u Zhoře a Kutřína - předpokládám hnízdění 2 párů.

Savci ***(Mammalia)***

Hraboš polní *(Microtus arvalis)* - odchycen zejména v otevřené krajině ve větší vzdálenosti od řeky (celkem 6 ex.).

Ježek západní *(Erinaceus europaeus)* - opakovaně zaznamenán u lidských obydlí, zjištěna i mláďata.

Krtek obecný *(Talpa europaea)* - zjištěn podle rycí činnosti v celé bezlesé části údolí.

Krysa potkan *(Rattus norvegicus)* - zjištěn pouze v obcích.

Kuna lesní *(Martes martes)* - zjištěn její trus v lesních komplexech zejména nad Zhoří a v Šilinkově dole.

Kuna skalní *(Martes foina)* - zjištěna na půdách stavení v Dolech, ale lze předpokládat její výskyt i v ostatních vesnicích.

Lasice kolčava *(Mustela nivalis)* - pozorována 2 x u Zhoře.

Liška obecná *(Vulpes vulpes)* - zjištěna podle stop v Šilinkově dole.

Myš domácí *(Mus musculus)* - odchycen 1 ex., ale lze předpokládat její výskyt u lidských obydlí.

Myšice křovinná *(Apodemus sylvaticus)* - odchyceno celkem 10 exemplářů, což představuje třetí nejpočetněji ulovený druh savce.

Myšice lesní *(Apodemus flavicollis)* - odchyceno celkem 14 exemplářů, což představuje druhý nejpočetněji ulovený druh drobného zemního savce.

Norník rudý *(Clethrionomys glareolus)* - odchyceno celkem 15 exemplářů, což představuje nejpočetněji ulovený druh drobného zemního savce.

Prase divoké *(Sus scrofa)* - zaznamenány pouze ojediněle stopy zřejmě procházejícího hejna.

Rejsek malý *(Sorex minutus)* - odchycen 1 exemplář u Zhoře.

Rejsek obecný *(Sorex araneus)* - odchyceny 2 exempláře.

Srnec obecný *(Capreolus capreolus)* - pravidelně pozorován, zejména v otevřenější části údolí.

Veverka obecná *(Sciurus vulgaris)* § - běžná v lesních komplexech, kde se i rozmnožuje.

Zajíc polní *(Lepus europaeus)* - pravidelně zjišťován v bezlesé části údolí, kde se zřejmě i rozmnožuje.

Diskuse

V údolí řeky Krounky na Chrudimsku bylo v letech 1996 - 1997 zaznamenáno běžnými inventarizačními metodami celkem 109 druhů obratlovců. Ze zajímavých druhů stojí za pozornost např. výskyt mihule potoční (*Lampetra planeri*), která do dolního toku Krounky migruje z Novohradky, mloka skvrnitého (*Salamandra salamandra*), který v okolí obce Luže vytváří poměrně početnou populaci, z ptáků je pozoruhodné např. hnízdění čápa černého, krkavce velkého, žluvy hajní a několika párů ťuhýka obecného.

Zjištěný počet druhů odpovídá přírodním poměrům daného území, přestože je celkově nižší než v 5 - 8 km vzdálených chráněných územích v okolí Krounky. V přírodní památce Kusá hora zjistili LEMBERK a FEJFAR (1995) celkem 170 druhů obratlovců, v přírodní rezervaci Maštale bylo zaznamenáno celkem 124 druhů obratlovců (LEMBERK 1996). V nedaleké přírodní rezervaci Střemošická stráň bylo zastiženo pouze 107 druhů (LEMBERK 1994), ovšem toto území je charakterem biotopu odlišné od prostředí v údolí Krounky.

Tab.: Přehled zastižených druhů obratlovců jednotlivých tříd (v závorce je počet druhů zvláště chráněných podle *Vyhl. MŽP č. 395/1992 Sb.*).

Tab.: The number of observed vertebrates species in individual taxons (with number of specially protected species).

Třída	Počet druhů
Pisces	9 (1)
Amphibia	5 (4)
Reptilia	3 (3)
Aves	74 (13)
Mammalia	18 (1)
Celkem	**109 (22)**

Souhrn

V rámci inventarizačního výzkumu bylo zjištěno složení fauny obratlovců navrhovaného přírodního parku „Údolí Krounky" v okrese Chrudim. Standartními zoologickými metodami zde bylo zjištěno celkem 109 druhů obratlovců, z nichž bylo 23 zvláště chráněno podle *Vyhlášky MŽP č. 395/92 Sb.* Jejich rozložení v jednotlivých třídách je uvedeno v předchozí tabulce.

Summary

In 1996 - 1997 an inventory research in the propose Krounka valley nature park (Chrudim district, East Bohemia) was carried out. Totally 109 vertebrate species were found (9 fish, 5 amphibian, 3 reptilian, 74 bird and 18 mammalian species). Among them, according to the Czech National Council Act No. 114/92 Gazette on Nature Conservation and Landscape Protection and Czech Ministry of Environment Decree No. 395/92 Sb. Gazette, 23 species (21 %) are specially or particularly protected.

Literatura

BARTÁK M., 1994: Průzkum entomofauny řádu Diptera v okolí řeky Krounky. Ms. - depon. RŽP OÚ Chrudim.

ČERNÝ M., BÁRTA F., 1994: Příspěvek k avifauně vybraných VKP a významných lokalit v severovýchodní části okresu Chrudim - údolí Krounky. Ms. - depon. RŽP OÚ Chrudim.

HARANT K., 1980: Ptáci Skutečska. Sborník VČ pobočky ČSO, Pardubice, 1: 18-30.

KURFURST J., PRUŽINA I., 1995: Průzkum ichtyofauny řeky Krounky. Ms. - depon. RŽP OÚ Chrudim.

LEMBERK V., 1994: Obratlovci přírodní rezervace Střemošická stráň. Vč. sb. přír. - Práce a studie, 2: 67-80.

LEMBERK V., 1996: Obratlovci přírodní rezervace Maštale (okr. Chrudim). Vč. sb. přír. - Práce a studie, 4: 123-136.

LEMBERK V., FEJFAR M., 1995: Obratlovci přírodní památky Kusá hora u Luže (o. Chrudim.). Vč. sb. přír. - Práce a studie, 3: 109-132.

MILES, P., 1967: Ptáci Skutečska. Acta Mus. Reginaehradecensis, S.A. scientiae naturales, 8: 123-140.

Došlo: 5.11.1997